

BEVEZETŐ GONDOLATOK

Egy jubileumi emlékkötetet ki kell érdemelni, és meg kell érni. A fenti két kitétel mögött egy életút, egy oktatói és kutatói múlt áll. Magát az életutat nem kellene ezen helyt taglalni, bárki fellelőzhatja a curriculum és a bibliográfia lapjait, azok magukért beszélnek. Az üres szövegeket pedig legjobb utóljára hagyni, és ez a jubileumi életkor még nem az életút vége. Valamit azonban le kell írni, mégis kiért és miért született ez a kötet.

Ünnepeltünk történevez, a szó legjobb értelmében. Csendben, elbogarászva teszi a dolgát, halad a neves elődök útján, de újjáépíti, hol velük, hol ellenükben azt a történelmi képet, amelyet kutat. Ez a dolga. Minden történeveznek feladata megérteni a nemzeti emlékezetet, feltárni a kor gondolkodását és ezen az alapon újjáépíteni a történelmi múltat. Amit a forrásokból morzsánként összerakhat, építménnyé áll össze, és hitelessége az építómesteren áll vagy bukik. Felül kell emelkedni politikai kurzusok közgondolkodásán, mentesülni kell a prekoncepcióktól és merni kell folyamatosan gondolkodva újra és újra elvitatkozgatni ugyanazon a történelmi tényen, amely olyan, mint a nemes opál, az erről közelítőnek kéket mutat, a másfelől állónak vöröset. Az írott források és azok értelmezései mind-mind szubjektív történelemszemléletet mutatnak, és hatalmas feladat az írott szó olyan értelmezése, amely a legközelebb képes hozni – minimális szubjektivitással – azt, ami volt, és úgy, ahogy volt. „A tudósnek a feladata az, hogy tudjon. Az, hogy tényeket felismerjen, és hogy a tényeket alkalmazza is, ahol lehet” – mondta Teller Ede. Kötetünk ünnepeltje ezt kísérel meg, ráadásul két történelmi korszakot vállalt magáénak, az egyiket a forrásszegénység és magyarázatbőség teszi nehezé, a másikat ennek nagyjából a fordítottja. A magyar őstörténethez „mindenki ért”, „sed non omnes qui habent citharam sunt citharoedi”¹. A tízenöt éves háború korszakát már kevesebben művelik és nem népszerű az amatőr közönség körében. Ő mindkettőnek szakértő bűvára, mindkét témakörben több olyan meghatározó műve született, amely megkerülhetetlen, és tanítványokat vonz maga köré. Nem hivatalosan deklarált történelmi iskolát teremtett, nemcsak kutatókat nevelt, hanem olyan tanítványi kört, akik évtizedek múltán is megsörrentik a telefont, lelkesen, felcsillanó szemmel köszöntik a találkozások során. Ez a kötet – az ilyenkor hivatalosan elmondandó frázisok helyett – egy ilyen kedves oda-köszönés, mosolygó bölintés, meleg kézfogás, csekély viszonzás mindazért, amit mint tanár, mint ember másoknak adott.

¹ „Nem mindenki muzsikuss, akinek hangszerre van.” Varro, De re rustica II. 1. 3. Ford. T. Horváth Á. Verdinek tulajdonított változata: Nem mindenki muzsikuss, aki begedélvel mászkál.